

Achtergrondinformatie – Ben ik een kunstenaar?

De maker van een kunstwerk

Wanneer je een tekening, schilderij of ander kunstwerk maakt, dan ben jij de maker van dat werk. Heb je het werk zelf bedacht en niet nagemaakt, dan is het jouw originele creatie.

Jouw werk wordt beschermd door het auteursrecht.

- Iemand anders mag jouw werk niet zomaar namaken, aanpassen of publiceren.
- Ook een afbeelding van jouw werk mag niet zonder jouw toestemming worden gedeeld.
- Wie jouw werk gebruikt, moet daarbij jouw naam als maker vermelden.

Of het nu 'echte kunst' is of een kindertekening: als het origineel is, valt het onder het auteursrecht. Jij bepaalt als maker wat er met jouw werk gebeurt.

Een kunstwerk van iemand anders gebruiken

Stel je wilt een kunstwerk van iemand anders aanpassen of namaken. Dat mag voor eigen gebruik, bijvoorbeeld om thuis op te hangen.

Maar:

- Wil je jouw versie verkopen, publiceren of tentoonstellen? Dan moet je toestemming hebben van de maker van het origineel.
- Heb je het zo bewerkt dat het originele werk niet meer herkenbaar is? Dan ben jij de maker van het nieuwe werk en heb je géén toestemming nodig.

Let op: Er zit een grijs gebied tussen 'geïnspireerd door' (toegestaan) en 'gedeeltelijke overname' (toestemming nodig). In de kunstwereld ontstaat daar vaak discussie over.

Een kunstwerk maken met AI

Met AI kun je gemakkelijk afbeeldingen maken, maar de regels blijven hetzelfde als bij ander werk.

- Lijkt je AI-werk op een bestaand werk dat nog beschermd is? Dan heb je toestemming nodig van de maker.
- Lijkt het er niet meer op? Dan mag je het gebruiken, delen of verkopen.

Belangrijk om te weten:

- Een AI-afbeelding die volledig door een computer is gemaakt, is niet beschermd door het auteursrecht.
- Voeg je zelf iets creatiefs toe, zoals tekst, vorm of kleur? Dan heb je auteursrecht op dat deel dat voldoende origineel is om door het auteursrecht te worden beschermd.
- Of jouw werk voldoende afwijkt van het origineel blijft soms een kwestie van interpretatie. Dat geldt ook voor werk zonder AI.

AI en auteursrecht – toelichting bij de klassikale opdracht

Bij de video-opdracht 'Wat mag je met AI en kunst?' bespreken leerlingen drie situaties.

Hieronder vind je de juridische uitleg bij elk scenario, als achtergrond bij het gesprek in de klas.

1. Een AI-bewerking van een zelfportret van Vincent van Gogh

Van Gogh is al meer dan 70 jaar geleden overleden. Zijn werk is niet meer beschermd door het auteursrecht. Dus je mag zijn schilderijen gebruiken, ook in een AI-bewerking.

Let op: als de kleurrijke AI-versie helemaal door de computer is gemaakt, heb je daar zelf geen auteursrecht op. Je mag het resultaat verkopen, maar anderen mogen het ook gebruiken zonder jouw toestemming.

2. Een AI-bewerking van een modern schilderij dat nauwelijks lijkt op het origineel

Als het resultaat niet meer herkenbaar is, mag het meestal wél worden gedeeld.

Maar: lijkt het beeld op een modern kunstwerk dat nog beschermd is, dan is toestemming van de maker nodig. Je mag je laten inspireren door de stijl van een kunstenaar, maar herkenbare elementen overnemen mag niet zonder toestemming. Eerlijk gebruik betekent ook dat de oorspronkelijke maker er geen nadeel van ondervindt, bijvoorbeeld qua inkomsten of reputatie.

3. Een AI-bewerking van een modern schilderij waar je zelf originele elementen aan toevoegt

Voeg je iets eigens toe (bijvoorbeeld tekst, kleur of vorm), dan krijg je auteursrecht op jouw deel. Of je het werk mag delen of verkopen, hangt af van de vraag hoeveel het nog lijkt op het origineel. Zijn er nog herkenbare onderdelen? Dan is toestemming nodig van de oorspronkelijke maker.

Portretrecht

Als je iemand herkenbaar afbeeldt, bijvoorbeeld op een schilderij of tekening. Dan heb je met portretrecht te maken.

- Wil je zo'n werk publiceren, verkopen of tentoonstellen? Dan moet je toestemming hebben van de persoon die is afgebeeld.
- Is die persoon minderjarig? Dan is toestemming van de ouders nodig.
- Heb je een bestaande foto als basis gebruikt? Dan heb je óók toestemming nodig van de fotograaf.

Meer over dit onderwerp vind je in de les over foto's delen en in de verdiepingsles over portretrecht.

Foto's van kunstwerken publiceren

Wil je een foto publiceren van een kunstwerk? Dan heb je toestemming nodig van de maker, tenzij die al langer dan 70 jaar is overleden.

Er zijn uitzonderingen:

- Gaat het om een kunstwerk dat permanent in de openbare ruimte staat, bijvoorbeeld beeldhouwwerk, muurschildering of gebouw? Dan mag je het fotograferen en publiceren, zolang het onderdeel is van het straatbeeld.
- Voor commercieel gebruik, zoals op een T-shirt of tas, heb je alsnog toestemming nodig van de maker, erfgenamen of een agent.
- Citeren van kunst, bijvoorbeeld in een werkstuk of lesmateriaal, is toegestaan met bronvermelding.
- In het onderwijs gelden aparte regelingen voor beeldgebruik.

Tip: Wil je een kunstwerk gebruiken op bijvoorbeeld een website of in een boek? Dan kun je een licentie aanvragen via Pictoright, de organisatie voor beeldend kunstenaars in Nederland.

Tips voor leerkrachten

Portretten schilderen, boetseren of fotograferen is ook kunst. Let daarbij altijd op het portretrecht.

Lesmateriaal hierover:

- Korte les over foto's delen (portretrecht)
- Verdiepingsles over portretrecht
- Korte les over werkstukken maken
- Verdiepingsles: wat mag ik als gebruiker?

In de verdiepingslessen vind je:

- een video,
- een leestekst op niveau groep 7/8,
- een quiz over de inhoud,
- een leuke puzzel (woordzoeker, kruiswoord of rebus).

Deze lessen zijn ook geschikt voor zelfstandig werken.

Copy Koppie Quest

Een leuke en leerzame aanvulling op het lespakket Wijs met media omgaan is de Copy Koppie Quest. Een interactieve game die je samen met de klas speelt en die onderdeel is van het populaire programma HackShield.

In deze klassenquest ontdekken leerlingen:

- dat zij als maker van een origineel werk beschermd worden door het auteursrecht;
- wanneer je een afbeelding van iemand anders mag gebruiken, en wanneer niet;
- wat je wel en niet mag doen met afbeeldingen die je bijvoorbeeld via Google vindt;
- of je afbeeldingen van anderen zomaar mag verkopen of delen.

De game is gratis te gebruiken en voorzien van een duidelijke lesbrief. Je vindt alle informatie op de HackShield-website. Voor deelname aan de klassenquest is een gratis leerkrachtaccount nodig.

Meer weten over auteursrecht?

- www.auteursrechtvoorjou.nl
Algemene informatie over auteursrecht voor kinderen. Inclusief video "Auteursrecht in twee minuten".
- www.onderwijsauteursrecht.nl
Voor leerkrachten: regels voor gebruik in het onderwijs.
- www.auteursrecht.nl
Meer achtergrondinformatie over het auteursrecht.